

ZA REFORMU TEOLOŠKOG STUDIJA

Program filozofsko-teološkog studija na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Splitu u usporedbi sa sličnim studijima u drugim zemljama

Ante Mateljan, Split

Sažetak

*Zalažući se za reformu postojećeg oblika dodiplom-skoga filozofsko-teološkog studija na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Splitu, autor u prvom dijelu rada izlaže nužnost uređenja reda studija prema parametrima Bolonjske deklaracije po ECTS-sustavu, a u skladu s temeljnim odrednicama crkvenih dokumenata o dodiplomskom teološkom studiju, sadržanima u apostolskoj konstituciji *Sapientia christiana*. U drugom dijelu rada, na temelju uvida u programe Centralne visoke bogoslovne škole, Teologije u Splitu i Katoličkoga bogoslovnog fakulteta, analiziran je dosadašnji razvoj teološkog studija u Splitu od 1963. do 2003. godine. U trećem dijelu rada napravljena je komparacija sadašnjeg reda filozofsko-teološkog studija na KBF-u u Splitu s glavnim odrednicama (odnos filozofskih i teoloških predmeta; grupe teoloških predmeta / katedre; obujam studija; predavanja i ispiti) teološkog studija na Teološkom fakultetu Papinskog sveučilišta Gregoriana u Rimu, na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Tübingenu, na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Louvainu i na Department of Theology Sveučilišta Notre Dame / Indiana u SAD-u.. Konačno, autor predlaže modificirani oblik filozofsko-teološkog studija, s manjim brojem kolegija i ispita te većim mogućnostima za osobni rad, seminare i vježbe.*

Ključne riječi: Katolički bogoslovni fakultet u Splitu, Filozofsko-teološki studij, Sapientia christiana, ECTS.

Naslov ovoga izlaganja, u sklopu međunarodnoga simpozija KBF-a Sveučilišta u Splitu pod nazivom "Mjesto i

uloga teologije u Crkvi i društvu”,¹ glasi “Za reformu teološkog studija”. Vjerojatno je sam naslov nekoga, osobito među studentima teologije i njihovih profesora, i zagolicao.²

1. UVODNE NAPOMENE

Govoriti o reformi teološkog studija može se kao o reformi stvarno dogođenoj, mogućoj ili pak neposredno potrebnoj. U nekim od prethodnih izlaganja istaknuta je velika kompleksnost teologije, njezina utemeljenja u stvarnosti objave koju treba u vjeri ne samo doživjeti nego i razumjeti, potom je bilo govora o mogućnostima i o poteškoćama u odnosu Crkve i teologije, te također o ulozi teologije spram različitih vidova društvene stvarnosti.

Tko bi želio zahvatiti svu širinu teologije i sve njezine moguće dosege, kako u samoj Crkvi tako i u društvu, taj bi o reformi teološkog studija trebao napisati podebelu studiju. Poradi širine problematike u ovom ćemo se izlaganju usredotočiti na neke, za nas ovdje važne komponente teološkog studija, nastojeći otkriti put kojim nam je ubuduće ići.

Nakon nekoliko riječi o razlogu teološkog studija općenito, te o potrebi sudjelovanja u usklađivanju suvremenih tokova sveučilišnog studija u nas i u Europi, vodeći, dakako, računa o specifičnostima teologije kao znanosti i njezinom osobitom odnosu prema vjeri i Crkvi te prema filozofiji, želimo se konkretno zaustaviti na dvjema temama. Prva se odnosi na povijest oblikovanja programa teološkog studija na Centralnoj visokoj bogoslovnoj školi u Splitu, zatim na Teologiji u Splitu i konačno na Katoličkom

---

¹ IX. međunarodni simpozij Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Splitu, 23.-24. listopada 2003.

² Zanimljivo je da nedavno održani europski simpozij o Sveučilištu i Crkvi (*Università e Chiesa in Europa*, 17.-20. srpnja 2003., na Papinskom Lateranskom sveučilištu u Rimu), u organizaciji Konferencije europskih biskupskih konferencija (CCEE) i Biskupske komisije za kršćanski odgoj, škole i sveučilišta Talijanske biskupske konferencije (CEI), nije našao potrebnim da problematizira mjesto i ulogu teologije unutar sveučilišnog studija.

bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Splitu s programom kakav je danas. Druga se odnosi na usporedbu toga programa sa četiri programa teološkog studija i to na Teološkom fakultetu Papinskog sveučilišta Gregoriana u Rimu; na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Louvainu, Na Bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Tübingenu, te na Odjelu za teologiju Sveučilišta Notre Dame, Indiana, u Sjedinjenim Američkim Državama.

Iz usporedbe tih studija, konačno, nastojat ćemo izvući i neke zaključke koji mogu biti korisni za daljnji razvoj, usavršavanje i obogaćivanje teološkog studija na našem Fakultetu.

2. TEOLOŠKI STUDIJ

Prije nego se upustimo u pregled programa teološkog studija na ovom učilištu u posljednjih 40 godina, te analizu njegova odnosa prema istovrsnim studijima u svijetu, valja nam odgovoriti na pitanje: Čemu teološki studij? Čemu onda, dosljedno, i teološka učilišta?

Budući da je “razumijevanje vjere” kompleksna stvarnost u koju je uključeno ne samo “prevođenje sadržaja” u suvremeni izričaj nego i oblikovanje života po vjeri, potrebno joj je višestruko teološko uobličjenje. Nije li upravo ta potreba, promatrana iz perspektive poslanja autentičnoga kršćanskog navještaja i svjedočenja, i dovela do stvaranja i organiziranja prvih velikih kršćan-skih “teoloških škola”, primjerice u Aleksandriji i Antio-hiji.³ Teološki studij, dakle, izvire iz dviju potreba: jedna je razumijevanje vjere, a druga je potreba evangelizacije.

Svrha teološkog studija jest upućivanje u otajstvo vjere i nastojanje oko njegova razumijevanja i izlaganja. Teološki studij je znanstven, ali i naglašeno egzisten-cijalan; znanstvena metoda se dopunja iskustvom vjere, to jest molitvom (na koljenima). Polazna točka je objavljeno Božje otajstvo, a dolazna točka eshatološko spasenje. Stoga je

---

³ Usp. K. Rahner, “Schule; Theologische S.,” LThK IX, 509-512.

čitav put teologije nastojanje da se na razini razuma i srca putuje ne samo u ozračju nego u naručju prisutnoga Boga.⁴ Da to nije baš jednostavno, ističe i Ivan Pavao II., kad u jednom od svojih najznačajnijih dokumenata veli da je svrha teologije “predočiti razumnost objave i sadržaj vjere” ali u skladu “s ludosti križa”.⁵

2.1. Uređenje teološkog studija

Osvrnimo se časkom na najvažnije crkvene dokumente koji su određivali i danas određuju teološki studij. Ne odlazeći predaleko u prošlost, dovoljno se je prisjetiti jednog od najznačajnijih dokumenata, od koje-ga je pošla i reforma teološkog studija nakon Drugog vatikanskog sabora. To je apostolska konstitucija pape Pija XI. *Deus Scientiarum Dominus*,⁶ iz 1931. godine. Tim je dokumentom uređen sadržaj teološkog studija koji je potrebno završiti u pripravi za ministerijalno svećeništvo u Katoličkoj crkvi. Propisi ove apostolske konstitucije bili su na snazi sve do pokoncilske reforme.

Drugi Vatikanski sabor, u deklaraciji o kršćanskom odgoju *Gravissimum educationis* (1965.) ističe da “Crkva mnogo očekuje od djelatnosti teoloških fakulteta. Njima povjerava veoma odgovornu dužnost, da spremaju svoje studente ne samo za svećeničku službu nego osobito da preuzmu službu predavača na katedrama viših crkvenih studija, da samostalnim radom unapređuju znanost ili da preuzmu odgovornije službe intelektualnog apostolata. Ovi fakulteti trebaju vršiti temeljita istraživanja na raznim područjima teologije, tako da bi se došlo do sve dubljeg razumijevanja Objave, da bi se što potpunije otkrila baština kršćanske mudrosti naslijeđena od otaca, da bi se promicao dijalog s odijeljenom braćom i s nekršćanima te da bi se našao odgovor na pitanja koja postavlja napredak znanosti. Zato neka crkveni fakulteti, izvršivši potrebnu reformu

---

⁴ Ponešto više o ovom u A. Mateljan, “Budućnost teologije i teolog budućnosti”, *Crkva u svijetu* 34 (1999) br. 4, str. 463-470.

⁵ Usp. Ivan Pavao II., *Fides et ratio*, Libreria editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1998., br. 96.

⁶ Usp. *Acta Apostolicae Sedis* 23 (1931), str. 241-262.

svojih zakona, energično promiču teološke znanosti i one koje su s njima pove-zane. Primjenjujući suvremene metode i pomoćna sred-stva, neka svoje slušatelje uvode u dublja istraživanja”.⁷

Ovaj saborski nalog za reformu teološkog studija počeo se provoditi već 1968. godine, kad je Kongregacija za katolički odgoj izdala *Neke norme za obnovu apostolske konstitucije 'Deus Scientiarum Dominus' o crkvenim akademskim studijima*,⁸ u kojima je naglasak stavljen na produbljenje biblijske i ekumenske dimenzije teološkog studija.

Međutim, konačna obnova teološkog studija, u sklopu šireg uređenja svih crkvenih visokoškolskih obrazovnih ustanova, određena je propisima apostolske konstitucije *Sapientia christiana*, što ju je potpisao papa Ivan Pavao II. 1979. godine, dakle već na samom početku svojega pontifikata.⁹ Propisi novoga *Zakonika Kanonskog prava* (1983), glede ove materije, zapravo samo slijede spomenutu konstituciju.¹⁰

Svrhu teološkog studija možemo možda najbolje opisati riječima iz navedene apostolske konstitucije *Sapientia christiana*, a to je “1. Znanstvenim istraživa-njem izgrađivati i promicati vlastite discipline, a ponajprije produbiti upoznavanje kršćanske objave i svega što je s njom povezano, sustavno izlažući istine koje sadrži, te promišljajući nova pitanja u svjetlu objave, predstavljajući je ljudima svoga vremena na način prikladan različitim kulturama; 2. Oblikovati do visokog stupnja osposobljenosti studente u vlastitim disciplinama prema katoličkom nauku,

---

⁷ *Gravissimum educationis*, br. 11.

⁸ “Alcune norme per la revisione della Costituzione Apostolica ‘Deus Scientiarum Dominus’ circa gli studi accademici ecclesiastici” (Normae quaedam ad Const. Apost. ‘Deus Scientiarum Dominus’ de studiis academicis ecclesiasticis, recognoscendam), *Seminarium* 20 (1968) str. 765-787.

⁹ “Sapientia christiana”, *Acta Apostolicae Sedis* 71 (1979) str. 469-499.

¹⁰ Usp. *Codex iuris canonici - Zakonik kanonskog prava*, Glas Koncila, Zagreb, 1988., kann. 796-821 (o školama, katoličkim sveučilištima, fakultetima i visokoškolskim ustanovama).

pripremajući ih za izvršenje njihovog poslanja, te promicati trajnu izobrazbu službenika Crkve; 3. Aktivno pomagati, po svojoj naravi i u uskoj suradnji s hijerarhijom, opću i mjesnu Crkvu u djelu evangelizacije”.¹¹

2.2. Sadržaj teološkog studija prema *Sapientia christiana*

Ono što nas, međutim, posebno zanima jest sadržaj teološkog studija, prema *Sapientia christiana*. Potrebno ga je izbližega promotriti jer nam je to osnova za sve korake prema eventualnim promjenama.

Sapientia christiana određuje da dodiplomski teološki studij traje pet godina (odnosno deset semestara), ili tri godine ako mu prethodi dvogodišnji studij filozofije, te da “osim solidne filozofske naobrazbe, koja nužno prethodi teologiji, sadržava teološke discipline koje trebaju biti poučavane na način organskog izlaganja svega katoličkog nauka, zajedno s uvođenjem u metodu znanstvenog rada”.¹²

Osim “Općih normi”, *Sapientia christiana* sadrži i praktične odredbe za primjenu tih normi, i to u dijelu koji je naslovljen “Norme applicative”. Nas zanimaju oni dijelovi koji govore o dodiplomskom filozofsko-teološkom studiju. Evo osnovne upute iz općih normi: “U Statutima pojedinog fakulteta treba utvrditi koje su discipline (glavne i pomoćne) obvezatne za sve, a koje su slobodne ili izborne. Isto tako statutima se utvrđuju vježbe i seminari na kojima su studenti ne samo prisutni nego i aktivni, surađujući s drugima i pripremajući elaborate. Predavanja i vježbe trebaju biti tako raspoređeni da promiču osobni studij i rad pod vodstvom nastavnika.”¹³

Što se tiče filozofskog dijela dodiplomskog filozofsko-teološkog studija, određuje se: “U dodiplomskom studiju filozofije obvezne discipline su: a) sustavna filozofija (kojoj prethodi opći uvod) s glavnim dijelovima: filozofija spoznaje, filozofija prirode, filozofija čovjeka, filozofija bitka (koja

---

¹¹ *Sapientia christiana*, AAS, Norme comuni, art. 3, § 1-3.

¹² *Sapientia christiana*, art. 72.a.

¹³ *Sapientia christiana*, Norme applicative, art. 29-31.

sadržava i naravnu teologiju) i filozofija morala; b) povijest filozofije, osobito moderna s posebnim osvrtom na najutjecajnije sustave, c) pomoćne discipline, tj. prikladno izabrane između antropoloških i prirodnih (disciplina).”¹⁴

Teološki dio dodiplomskog studija, uz već spomenute filozofske discipline sa svojim glavnim dijelovima, obuhvaća sljedeće teološke discipline: “(1) Sveto pismo, uvod i egzegeza; (2) Osnovno bogoslovlje, s referencijama na pitanja ekumenizma, nekršćanskih religija i ateizma; (3) Dogmatsko bogoslovlje; (4) Moralno i duhovno bogoslovlje; (5) Pastoralno bogoslovlje; (6) Liturgija; (7) Povijest crkve, patrologija i arheologija; (8) Crkveno pravo, te pomoćne discipline, kao što su neke humanističke znanosti, latinski jezik, biblijski jezici u mjeri u kojoj se traže za nastavak studija.”¹⁵

Iz citiranog proizlazi kako *Sapientia christiana* samo propisuje discipline, dok ostavlja široku slobodu kod uređenja reda studija, izbora pojedinih predmeta/kolegija, njihova obujma i trajanja. Sve to treba imati na pameti kod kreiranja reda studija, jer ove odredbe omogućuju veliku raznovrsnost i prilagođivanje posebnim prilikama.

2.3. Pred ECTS-om

Teološki studij, unutar sveučilišne zajednice, pripada skupini “teoloških, društvenih i humanističkih znanosti”. Već to ukazuje na važno razlikovanje teološkog od prirodnoznanstvenih i tehničkih studija, koje imaju vlastitu metodologiju, polazišta i ciljeve, pa se oni ne mogu, bez vođenja računa o osobitostima, tek tako uspoređivati.¹⁶

---

¹⁴ *Sapientia christiana*, Norme applicative, art. 60.

¹⁵ *Sapientia christiana*, Norme applicative, art. 51 (brojeve u zagradama dodao A. M.).

¹⁶ Koliko je to razlikovanje važno, na to ukazuje, primjerice, polemika oko “znanstvenosti teološkog studija” koja se razbukovala prigodom izbora dekana KBF-a u Zagrebu za rektora Zagrebačkog sveučilišta, u rujnu 2001. (usp. “Dr. Ivančić, rektor Sveučilišta u Zagrebu”, *Glas Koncila* 40 (2001), br. 39, od 30. rujna 2001., str. 2; “Neugodno smo iznenađeni tendencioznim pisanjima”, *Glas Koncila* 40 (2001), br. 40. od 7. listopada 2001., str. 3).

Kao jedan od elemenata u procesu stvaranja i uređenja Europske unije, u tijeku je i proces usklađivanja visokoškolskih studija u različitim zemljama. On pak postavlja visokoškolske ustanove, prvenstveno sveučilišta i fakultete, pred izazov novih integracija, a uvjeti i zahtjevi integracijskog procesa formulirani su u dokumentu nazvanom *Bolonjska deklaracija*. U njemu je predložen razrađeni sustav za usklađivanje studija na visokoškolskim ustanovama, nazvan ECTS, odnosno *European credit transfer system*.¹⁷ Početni razlog uvođenju ECTS-a bio je omogućivanje lakše cirkulacije studenata i profesora na različitim učilištima i u raznim zemljama, a potom i olakšanje visokoškolske stručne, pedagoške i znanstvene suradnje.

ECTS predviđa usklađenost sadržaja određenog studija u različitim zemljama, te visoku kompatibilnost i komplementarnost u studijskim programima. Prema ECTS-u svaki *predmet*, odnosno kolegij, uz *vlastiti naziv* mora dobiti i *vlastitu oznaku*. Uz naziv i oznaku, odnosno šifru, usko je povezan ponajprije *sadržaj kolegija*, te potom i njegovo *vrednovanje*, što mora očitovati dvoje: važnost samog kolegija za cjelokupni studij, te *koeficijent opterećenosti*, što zapravo označava težinu dotičnog predmeta za samog *studenta*. Koeficijent opterećenosti boduje predviđeni napor koji student treba upotrijebiti kod provođenja kolegija (obujam i težina predavanja, vježbi, seminara, opita), te u pripravi za polaganje ispita. Tako može biti da je neki predmet vrlo važan, ali ima manji koeficijent opterećenosti jer možda ima samo predavanja, dok drugi, koji je manje značajan za ishod cjelokupnog studija, ima veći koeficijent opterećenosti jer uključuje i vježbe, pisane radove ili eksperimente, i slično.

Značajno je primijetiti da je ECTS u konačnici usmjeren sređivanju sustava studija u zemljama Europske unije. Mnoga sveučilišta i učilišta su, barem u prvi mah, ECTS doživjela kao pokušaj dokidanja stanovitog stupnja

---

¹⁷ Za osnovne informacije o ECTS-u vidi Sveučilište u Zagrebu, *Sveučilišni vjesnik*, vol. XLVI, 2000. (posebni broj, Zagreb, travanj 2000.).

autonomije visokog školstva, ali su brzo shvatila da je u kontekstu sve nužnije i neposrednije komunikacije među učilištima taj proces neizbježan. Do kraja 2002. godine za priključenje sustavu ECTS-a, odnosno “Bolonjskom procesu” bilo je prijavljeno više od 1000 sveučilišta i visokoškolskih ustanova u Europi, a od 19. rujna 2003. to je službeno učinio i Vatikan, obvezujući se tako na uređenje studija na crkvenim (sve)učilištima prema ECTS-sustavu.

Koliko je “Bolonjski-proces” važan i za crkvena teološka učilišta, na to ukazuje, primjerice, izjava Njemačke sekcije Europskog društva za katoličku teologiju, u kojoj se u šest točaka postavljaju temeljne odrednice za reformu teološkog studija u Njemačkoj, smatrajući da će ovaj proces pridonijeti “povezivanju među teološkim disciplinama, kao i interdisciplinarnom priključenju teologije drugim znanostima”.¹⁸

ECTS-om se želi omogućiti, nakon usuglašavanja studijskih programa i kvalificiranja predmeta, postavljanje, gdje je god to moguće, zajedničkih kriterija za napredovanje u samom studiju (na primjer uvjeta za nastavak studija i prijelaz u sljedeću godinu, ali i za napredovanje nastavnika), te izmjenu studenata i profesora na različitim učilištima (*pokretljivost* studenata i profesora), kao i pohađanje kolegija na različitim učilištima unutar iste visokoškolske ustanove, na primjer unutar istog sveučilišta.

Prvotni rokovi za uvođenje ECTS-sustava pokazali su se nerealnima, pa je vrijeme za obvezatno usuglašavanje visokog školstva po sustavu ECTS-a produženo do 2010. godine. A kako stojimo mi? U Hrvatskoj su različita učilišta ušla u taj projekt, a Ministarstvo znanosti i tehnologije dostavilo je zahtjev za uvođenje ECTS sustava svim učilištima. S tim je poslom prvi u Hrvatskoj otpočeo Prirodoslovno-matematički fakultet Sveučilišta u Zagrebu, a onda su mu se priključili i drugi fakulteti. Zagrebački KBF napravio je nekoliko vrlo značajnih koraka u tom smjeru, jer je klasificirao i bodovno vrednovao sve predmete teološkoga i

---

¹⁸ Usp. “Stellungnahme der Deutschen Sektion der Europäische Gesellschaft für Katholische Theologie zu einigen Punkten des ‘Bologna-Prozesses’”, objavljeno u Münsteru, 8. 10. 2003., točka 2.

katehetskog studija.¹⁹ Još, međutim nije obavljen nezahvalan posao oko “okrupnjavanja kolegija” i usuglašavanja s drugim teološkim studijima u Europi, prema načelima *Bolonjske deklaracije*.

Smatramo da se Katolički bogoslovni fakultet u Splitu nalazi u prikladnom trenutku za pristupanje uređenju reda studija prema ECTS-u. To bi značilo dugo-ročnije uređenje teološkoga i katehetskog studija te omogućavanje ozbiljnog rada i suradnje s drugim visokoškolskim ustanovama. Budući da KBF u Splitu još uvijek ima, s crkvene strane, tek privremenu dopu-snicu za rad (*ad experimentum*), a to razdoblje uskoro (2004.) istječe, sad je zadnji trenutak da se prione jednom tako ozbiljnom poslu. Obaviti ga, međutim, napola – što će reći bez ozbiljnog zahvata u sam red studija, bilo bi ne samo neozbiljno nego i nekorisno.

Sve dosad spomenuto potiče nas da se ozbiljno zabavimo našim redom studija i svim pitanjima što su s tim povezana. Uprava našeg visokog učilišta, pa i kad bi htjela, ne može pobjeći od toga posla koji je čeka, bilo odmah bilo u neposrednoj budućnosti.

3. PROGRAM TEOLOŠKOG STUDIJA U SPLITU OD 1963. DO 2003.

Već smo u uvodu istaknuli kako se ovo izlaganje i analiza protežu samo na teološki studij, odnosno na ono što danas na KBF-u u Splitu nazivamo *filozofsko-teološkim studijem*. Ne zanemarujući važnost teološko-katehetskog studija, smatramo dostatnim zaustaviti se na filozofsko-teološkom studiju ne samo za razjašnjenje problema nego i zbog činjenice da je na tom studiju velika većina naših studenata.

---

¹⁹ Usp. Sveučilište u Zagrebu, Katolički bogoslovni fakultet, Ured za ECTS, *Europski sustav prijenosa bodova. Vodič za uvođenje u I. i II. fazu rada. Ususret 2010.*, Zagreb, travanj 2002. U ovom “vodiču” sabrana je sva dokumentacija o dosadašnjem procesu uvođenja ECTS-a na KBF u Zagrebu. Usp. također i *Red predavanja akademske godine 2001./2002.*, u kojem je već donesen opis predmeta i njihovo bodovanje.

3.1. Program rada "Centralne visoke bogoslovne škole u Splitu"

Doista je zanimljivo baciti pogled na razvoj teo-loškog studija u Splitu, pa ćemo to učiniti ovim kratkim pregledom. Nakon što je neutemeljenom i nepravednom odlukom komunističkih vlasti 1956. godine zatvoreno Biskupsko sjemenište i Centralno bogoslovno sjemenište u Splitu, s pripadajućim obrazovnim institucijama, Nadbiskupskom gimnazijom i teologijom koja je radila pod imenom Centralne visoke bogoslovne škole u Splitu može se reći da je prekinut jedan vid vrlo važnog i intenzivnog odgojno-obrazovnog djelovanja Crkve.²⁰

Kad su, nakon šest godina, vlasti dopustile ponov-no otvaranje teološkog studija, trebalo je nanovo urediti i *Program rada* (red studija). Taj je posao započeo 1963. godine, a nastavljen u sljedećim godinama, što je razvidno iz *Zapisnika sjednica Profesorskog zbora*, koji se nalaze u Arhivu KBF-a u Splitu. Jasno je da je taj red studija bio prilagođen uvjetima – kao što su skućene mogućnosti održavanja nastave zbog nedostatka prostora, te ograničen broj kvalificiranih predavača. Stoga su se i predavanja odvijala ciklički (I. i II. godina zajedno; III. godina zasebno, te poslije IV. i V. godina zajedno). Još nije bilo podjele predmeta po katedrama, nego po grupama, kao na Papinskim učilištima u Rimu.

Red predavanja sastavljan je slijedom nekoliko godina, budući da se započelo samo s I. godinom, pa je onda slijedom nastavljen proširivanje na preostale godine i stvaranje potpunog Reda studija. U njemu se, premda se još uvijek strukturira po predkoncilskoj (manualističkoj) metodi, već naziru pomaci koji u će se u Katoličkoj crkvi, tada usred održavanja Drugoga vatikanskog sabora,

---

²⁰ Usp. Nešto više o tim događajima u S. Kovačić, "Pero Maslač. Bogoslov pod istragom, na suđenju i u zatvoru, *Dubrave Hrid. List župe sv. Petra u Dubrovniku*, 1 (1994) 1, str. 39-42. Začuduje da do sada nisu potanje istraženi ti događaji. Nešto o tome tek spominje P. Bezina, *Progoni biskupa, svećenika i redovnika splitske metropolije i zadarske nadbiskupije 1941-1992*, Split 2000 (osobito pod imenima don Ante Pilepić, don Zdravko Ostojić; don Veselko Luetić, don Petar Maslač).

ostvariti u sveobuhvatnijoj reformi teološkog studija, što će uslijediti nekoliko godina poslije.

Centralna visoka bogoslovna škola u Splitu, prema zaključku sjednice Profesorskog zbora CVBŠ održane 18. lipnja 1965. i potvrdom nadbiskupa mons. F. Franića,²¹ dobila je program filozofsko-teološkog studija za četiri godine. Tako su predavani sljedeći **filozofski kolegiji**: *uvod u filozofiju* (1 sat); *logika* (4); *povijest filozofije* (6); *teodiceja* (5); *kozmiologija* (4) /jednu godinu namjesto teodiceje i kozmiologije bila je *metafizička psihologija* s 10 sati/; *filozofski seminar* (4); *empirička psihologija* (4); *kritika* (4); *ontologija* (6); *etika* (10).

U **teološkom dijelu** nalazili su se: *crkveni latinski jezik* (6); *liturgika I* (2); *crkveno pjevanje I* (4); *uvod u znanstveni rad* (1); *povijest Crkve – opća* (10); *crkvena umjetnost* (4); *biblijska arheologija i geografija* (2); *osnovno bogoslovlje* (14); *usporedna povijest religija* (4); *opći uvod u Sveto pismo* (6); *židovski jezik* (4); *liturgika II* (2); *staroslavenski jezik* (4); *duhovno bogoslovlje* (2); *crkveno pjevanje II* (4); *dogmatika* (12); *moralno bogoslovlje* (8); *seminar iz dogmatike* (2); *seminar iz moralnog bogoslovlja* (2); *povijest Crkvenacionalna* (10); *uvod u Sveto pismo Starog zavjeta* (6); *egzegeza Svetog pisma Starog zavjeta* (6); *grčki biblijski jezik* (4); *staroslavenski jezik* (4); *liturgika II* (2); *duhovno bogoslovlje* (2); *crkvena glazba III* (2).

Ovom programu dodan je godine 1966. i program za V. godinu: *dogmatika* (18); *seminar iz dogmatike* (2); *moralika* (10); *seminar iz moralike* (2); *liturgika III* (4); *egzegeza Svetog pisma Novog zavjeta* (6); *posebni uvod u Novi zavjet* (6); *homiletika* (2); *govorništvo* (2); *katehetika* (4); *duhovno bogoslovlje* (2); *crkveno pjevanje III* (2).

Iz rasporeda sati razvidno je da, prosječno u obadva semestra, I. godina ima po 31 sat tjedno, II. godina 29 sati,

---

²¹ Usp. Zapisnik sjednica profesorskog zbora Centralne visoke bogoslovne škole u Splitu, od šk.god. 1963/64 i dalje, str. 19-21 i 39-42 (u arhivu KBF-a u Splitu, bez posebne signataure).

III. godina 28 sati, IV. godina 31 sat, a V. godina 30 sati tjedno, što je iznimno obimna satnica.

Primijetiti je nekoliko zaista važnih elemenata ovog programa:

- Uočljiva je predominacija filozofije, koja od 149 sati ukupno obuhvaća 49 sati (bez jezika), što je 1/3 ukupne satnice.
- Minimalna je satnica predmeta iz pastorala i katehetike.
- Seminari su raspodijeljeni po glavnim područjima (filozofija, dogmatika i moral) za studente II., III., i IV., godine
- Nisu posve izdiferencirani sadržaji pojedinih disciplina (Osnovno bogoslovlje, dogmatika, moralka), gdje uz opći naslov dolazi mnogo sati. Tek je iz rasporeda sati i rasporeda ispita (dijelom) razvidno koji su se predmeti polagali koliko puta. Sigurno je da su se oni s većom satnicom polagali u obadva semestra, ako ne i u nekoliko dijelova, bilo kao potpuni ispiti, bilo kao parcijalni ispiti ili kolokviji.

3.2. Program studija Teologije u Splitu, afilirane Katoličkome bogoslovnom fakultetu u Zagrebu.

Godine 1972. Centralna visoka bogoslovna škola u Splitu afilirana je Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, te od tada nosi službeni naslov: Katolički bogoslovni fakultet u Zagrebu – Teologija u Splitu. U Statutu Teologije u Splitu, objavljenom 1975. godine, nalazi se i Red studija, podijeljen na 12 grupa, a sadrži “sve znanstvene discipline, koje predviđa crkveno zakonodavstvo u školovanju svećeničkih kandidata ... (CJC can. 1305; Rat. Fund. XI, 70-75; XII. 76-80; XV, 92)”²²

---

²² Statut Teologije u Splitu, Split 1975, gl. I. čl. 2. t. 2. Red studija se nalazi u gl. V. čl. 27-43.

Red Studija je sačinjen tako da su pojedini predmeti/kolegiji podijeljeni u grupe,²³ a unutar pojedine grupe predmeti su podijeljeni na glavne i pomoćne discipline, i to kako slijedi (u zgradama je broj sati u akad. godini 1975/76,²⁴ a pomoćne discipline su u kurzivu):

Filozofija: logika (4); kritika (3); ontologija (3); racionalna psihologija (4); kozmologija (2); etika (2); teodiceja (4); empirička psihologija (4) i povijest filozofije (8); *uvod u filozofiju* (?); *psihologija religije* (2, u VI. g.); *opća metodologija* (1); *marksizam* (2 u VI. g.); *granična pitanja religije i znanosti* (2 u VI. g).

Sveto pismo Starog zavjeta: opći uvod u Sveto pismo (4); posebni uvod u SZ (4) i egzegeza SZ (4); *biblijska teologija SZ* (2); *hebrejski jezik* (4); *biblijska geografija i arheologija* (2).

Sveto pismo Novog zavjeta: opći uvod u NZ (4); posebni uvod i egzegeza NZ (5); *biblijska teologija NZ* (2) i *biblijski grčki jezik* (2).

Fundamentalna teologija: vjerodostojnost objavljene religije (4); Kristova Crkva (4). *povijest religija* (?); *islamska nauka* (2 u VI. g.); *misiologija* (1).

Patrologija i povijest religije: uvod u misterij Krista i povijest spasenja (2); patrologija i povijest teologije (4); *povijest dogmi* (2) i *teologija izabranih liturgijskih knjiga* (2 u VI. g.).

Dogmatska teologija: teologija pisane i predane riječi Božje (1); misterij Trojedinoga Boga (3+3); Bog Stvoritelj (2); utjelovljena Riječ-Otkupitelj (3); Marija u misteriju Krista i Crkve (2); Kristova milost (2); o sakramentima općenito (2); i sakramenti posebno (8); misterij Crkve (1) i eshatologija (1).

---

²³ Premda je naziv "grupe", očito se radi o podjeli sukladnoj onoj na teološkom studiju KBF-a u Zagrebu, dakle o "katedrama", što ništa ne mijenja u samom sadržaju.

²⁴ Prema Katolički bogoslovni fakultet u Zagrebu, *Raspored akademske godine 1975.-1976.*, Zagreb, 1975., str. 61-69 (Teologija u Splitu).

Moralna teologija: osnovna moralna teologija (6) i spekulativna moralna teologija (16); *kazuistika (slučajevi savjesti)* (1 u VI. g.) i *sociologija* (1 u VI. g.).

Pastoralna teologija: pastoralna teologija (8); propovjedništvo (?) i katehetika (4); *duhovno bogoslovje* (1); pedagogija (?) i pastoralna medicina (2 u VI. g.).

Ekumenska teologija: istočno bogoslovje (4); ekumenska teologija (2); *staroslavenski jezik* (2).

Liturgika: liturgika (5); *liturgijska glazba* (8).

Crkvena povijest: opća crkvena povijest (6); povijest Crkve u Hrvata (6); *kršćanska arheologija* (1) i *crkvena umjetnost* (1).

Kanonsko pravo: kanonsko pravo (8); *crkvena administracija* (3 u VI. g.) i *izabrana pitanja iz građanskog prava* (1 u VI. g.).

Uz navedene predmete Statut predviđa i “učenje živih jezika po dva sata u tjednu”.²⁵

Uočiti je nekoliko važnih stvari:

- Ovaj Red studija, u odnosu na prethodni, posve je uređen prema Redu studija KBF-a u Zagrebu, što je očito povezano s činjenicom afilijacije.
- Novost je uvođenje ekumenske grupe predmeta, odnosno ekumenske teologije.
- Sam Red studija govori o «disciplinama», koje su ponegdje podijeljene u više kolegija/predmeta (sakramenti, kanonsko pravo, spekulativna moralna teologija, liturgika).
- Premda je red studija raspoređen po godinama i semestrima, i ovdje se predavanja odvijaju ciklički (I.-II. godina zajedno; III. godina zasebno, IV.-V. godina zajedno, te VI. /pastoralna/ godina zasebno).

---

²⁵ *Statut Teologije u Splitu*, Split, 1975., gl. V, čl. 27, t.3.

- Predmeti VI. (pastoralne) godine su uglavnom pomoćni predmeti iz različitih grupa, s prosjekom od 18 sati tjedno.
- Prosječni **broj tjednih sati** (predavanja i seminar) u semestru je u I. godini 20, u II. godini 21, u III. godini 21, u IV. godini 23 i u V. godini 20. Prosječni **broj ispita prema Redu studija bi bio** u I. godini 11, u II. godini 10, u III. godini 10, u IV. godini 12 i u V. godini 9. Ovi podaci, međutim, nisu točni, budući da su neki predmeti podijeljeni na više dijelova, pa tako iz kanonskog prava imaju 4 ispita, iz liturgike 3, iz posebne moralne teologije 4 i sl.

3.3. *Red studija* Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Splitu

Katolički bogoslovni fakultet u Splitu osnovan je 1999. godine, te u Statutu (čl. 70-76) i u Pravilniku o djelovanju, odobrenom i potvrđenom od Velikog kancelara 29. studenoga 2001. propisuje Red studija.²⁶ Svi predmeti su podijeljeni u 13 katedri, a u čl. 24 Pravilnika o djelovanju stoji:

“1. Svi predmeti dodiplomskog studija dijele se na obvezne, izborne, seminare i vježbe; 2. Svi predmeti su ili glavni ili pomoćni; 3. Svi izborni predmeti, seminari i vježbe ubrajaju se u pomoćne predmete; 4. U popisu obveznih predmeta FILOZOFSKO-TEOLOŠKOG STU-DIJA prema katedrama, kako slijedi, glavni predmeti su označeni **debljim slovima**, a pomoćni *kosim slovima*:

I. KATEDRA FILOZOFIJE

1. **Logika (2)**
2. **Filozofska antropologija (3)**
3. **Ontologija (2)**
4. **Kozmologija (2)**
5. **Teodiceja (4)**
6. **Opća psihologija I (2)**

---

²⁶ Broj u zagradama označava broj sati, prema rasporedu sati u akademskoj godini 2002/2003. Usp. Sveučilište u Splitu, Katolički bogoslovni fakultet, *Raspored akademske godine 2002/2003.*, Split 2003, str. 16-24.

7. **Opća psihologija II (2)**
8. **Psihologija religije (2)**
9. **Filozofska epistemologija (2)**
10. **Etika (2)**
11. **Povijest filozofije – stari i srednji vijek (3+2)**
12. **Povijest filozofije – novi vijek i suvremeno doba (2+3)**
13. *Razvojna psihologija (2)*
14. *Uvod u filozofiju (2)*
15. *Metodologija znanstvenog rada (2)*
16. *Latinski jezik (2+2)*
17. *Granična pitanja znanosti i religije (2)*

II. KATEDRA SVETOG PISMA STAROG ZAVJETA

1. **Opći uvod u Sveto pismo (2)**
2. **Posebni uvod u Stari zavjet (4)**
3. **Egzegeza Starog zavjeta (4)**
4. **Biblijska teologija Starog zavjeta (2)**
5. *Biblijska arheologija (2)*
6. *Hebrejski jezik (2)*

III. KATEDRA SVETOG PISMA NOVOG ZAVJETA

1. **Novi zavjet: Sinoptici – uvod i egzegeza (4)**
2. **Novi zavjet: Ivan – uvod i egzegeza (3)**
3. **Novi zavjet: Djela i Pavlove poslanice – uvod i egzegeza (4)**
4. **Novi zavjet: Ostali epistolarni dio – uvod i egzegeza (3)**
5. *Biblijska teologija Novog zavjeta (2)*
6. *Biblijski grčki jezik (2)*

IV. KATEDRA TEMELJNOG BOGOSLOVLJA

1. **Uvod u misterij Krista i povijest spasenja (2)**
2. **Kršćanska objava (4)**
3. **Crkva Kristova (4)**
4. **Teološka epistemologija (2)**
5. *Povijest religija (2)*

V. KATEDRA DOGMATSKOG BOGOSLOVLJA

1. **Otajstvo Trojedinoga Boga (4)**
2. **Kristologija i soteriologija (4)**
3. **Bog stvoritelj (2)**
4. **Milost Kristova (2)**
5. **Eshatologija (2)**
6. **Pneumatologija (2)**
7. **Mariologija (2)**
8. **Sakramenti općenito i inicijacije (4)**
9. **Sakramenti ozdravljenja i služenja (4)**

VI. KATEDRA POVIJESTI KRŠĆANSKE LITERATURE I NAUKA

1. **Patrologija (4)**
2. *Povijest dogmi (2)*

VII. KATEDRA CRKVENE POVIJESTI

1. **Opća crkvena povijest – stari i srednji vijek (4)**
2. **Opća crkvena povijest – novi vijek i suvremeno doba (4)**
3. **Povijest Crkve u Hrvata – starije razdoblje (3)**
4. **Povijest Crkve u Hrvata – XVI.-XX. stoljeće (3)**
5. *Kršćanska arheologija (1)*
6. *Staroslavenski jezik i glagoljaštvo (1)*

VIII. KATEDRA MORALNOG BOGOSLOVLJA

1. **Osnovno moralno bogoslovlje (6)**
2. **Moralno bogoslovlje - teološke kreposti i bogoštovlje (3)**
3. **Moralno bogoslovlje – osoba i moralne kreposti (4)**
4. **Moralno bogoslovlje – spolni, bračni i bioetički moral (4)**
5. **Moralno bogoslovlje – teološka socijalna etika (3)**
6. **Društveni nauk Crkve (4)**
7. *Duhovno bogoslovlje(2)*

IX. KATEDRA PASTORALNOG BOGOSLOVLJA

1. **Temeljna pitanja pastoralne teologije (2)**
2. **Pastoral župne zajednice (2)**
3. **Pastoral sakramenata (2)**
4. **Pastoral braka i obitelji (2)**

X. KATEDRA EKUMENSKOG BOGOSLOVLJA

1. **Ekumensko bogoslovlje (3)**
2. **Istočno bogoslovlje (2)**

XI. KATEDRA LITURGIKE

1. **Povijest liturgije (2)**
2. **Teologija liturgije (2)**
3. **Liturgijska godina (2)**
4. **Štovanje svetih i časoslov (1)**
5. **Liturgika: Sakramenti inicijacije (2)**
6. **Liturgika: ostali sakramenti i blagoslovine (2)**
7. *Crkvena glazbena kultura (2)*
8. *Osnove gregorijanskog pjevanja (2+4: Gregorijansko pjevanje)*

XII. KATEDRA KANONSKOG PRAVA

1. **Kanonsko pravo – uvod, opće odredbe i naučiteljska služba Crkve (3)**
2. **Kanonsko pravo – narod Božji (4)**
3. **Kanonsko pravo – posvetiteljska služba Crkve (4)**
4. **Kanonsko pravo – vremenita dobra, kazne i postupci (3)**

XIII. KATEDRA RELIGIOZNE PEDAGOGIJE I KATEHETIKE

1. **Opća katehetika (2)**
2. **Opća pedagogija (2)**
3. **Didaktika i metodika religioznog odgoja i kateheze (2)**
4. **Predškolska i osnovnoškolska kateheza (2)**

5. **Kateheza mladih i odraslih (2)**

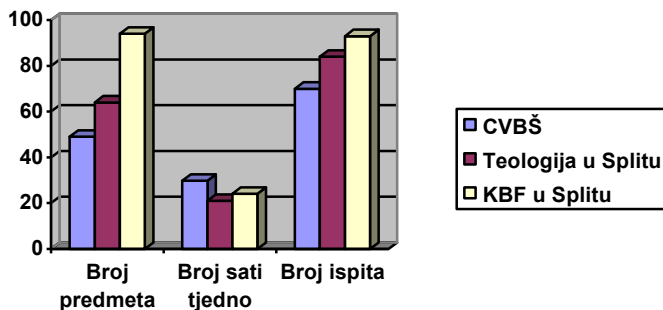
6. **Religiozna pedagogija (2)**

7.

Iz ovog reda studija valja nam primijetiti sljedeće:

- Svi navedeni predmeti su obvezatni. Uz njih se u svakoj godini u jednom semestru upisuje i po jedan **izborni predmet** (2 sata). Dakle, student u tijeku studija upisuje ukupno 5 izbornih predmeta (10 sati).
- Što se tiče **seminara**, obvezatna su 3, koji traju po 1 sat u dva semestra /dakle 2/, od kojih barem jedan mora biti s područja biblijskih ili teoloških znanosti.
- Za završetak studija predviđen je i pisani **diplomski rad** od najmanje 25 stranica te **komisijski diplomski ispit** u trajanju od 60 minuta, koji se sastoji u izlaganju diplomskog rada, te odgovaranju na tri od mogućih 30 tema s područja Svetoga pisma, temeljnog bogoslovlja, dogmatske teologije i moralne teologije.
- Broj tjednih sati u semestru po godinama je sljedeći: I. godina 27 sati; II. godina 25. sati; III. godina 24. sati; IV. godina 24 sata i V. godina 23 sata; od čega 2 sata u jednom semestru otpadaju na izborni predmet, a 1 sat tjedno u II, III i IV. godini na seminar. Ne postoje nikakve vježbe, osim *tjelesne i zdravstvene kulture* (2 sata) u I. godini.
- Zanimljivo je usporediti Red studija iz 1975. i ovaj iz 2001. godine. Broj tjednih sati povećan je od prosječnih 21 do prosječnih 24,1. Pomoćni predmeti iz 1975. godine ostali su pomoćni, ali su najvećim dijelom postali obvezatni u dodiplomskom studiju, dok su prije bili u Pastoralnoj godini, što znači da se je prije moglo diplomirati i bez njih!

Evo, na kraju ovog pregleda, jednog grafičkog prikaza razvoja broja predmeta, broja tjednih sati i broja ispita:

4. USPOREDBA AKTUALNIH PROGRAMA TEOLOŠKIH STUDIJA

Da bismo dobili barem približnu sliku varijacija u uređenju teološkog studija, izabrali smo četiri učilišta, koja želimo usporediti s aktualnim uređenjem teološkog studija na KBF-u u Splitu.

Valja istaknuti osnovnu poteškoću, a ta je da je redovito teološki studij vrlo jasno odijeljen od filozofskog studija. Kod nas je to također dobrim dijelom učinjeno, premda smo u prve dvije godine petogodišnjeg studija uvrstili i neke, nazovimo ih propedeutičke, teološke i biblijske kolegije, te jezike. No pođimo redom:

4.1. Teološki fakultet Papinskog sveučilišta Gregoriana u Rimu

Papinsko sveučilište Gregoriana u Rimu nastavlja rad Rimskog kolegija (Collegio Romano) što ga je 1551. ustanovio sv. Ignacije Loyola, a koje je već 1553. dobilo katedre filozofije i teologije. Ime nosi po papi Grguru XIII., koji ga je 1583. proširio i obdario potrebnim sredstvima za rad, te je postalo jedno od najvažnijih učilišta u čitavoj povijesti Katoličke crkve. Danas broji šest fakulteta, tri instituta i brojne studijske centre, kao i afilirana učilišta. U

konzorcij Papinskog sveučilišta Gregoriane pripadaju i Papinski biblijski instituti (PIB) te Papinski orijentalni institut (PIO) kao samostojne visokoškolske i znanstvenoistraživačke institucije. Najveći broj teoloških učilišta u Katoličkoj crkvi u svojem uređenju studija slijedi upravo Gregorianu.

Studenti koji žele upisati studij teologije na Papinskom sveučilištu Gregoriani,²⁷ prije nego dođu do upisa na Teološki fakultet dužni su završiti dvije godine filozofskog studija.

Filozofski studij sadrži 28 sati predavanja u I. godini: uvod u filozofiju (2 sata); logika (3); filozofija spoznaje (3); ontologija (5); fenomenologija religije (2); filozofija svijeta (5); filozofija kulture (2); povijest antičke filozofije (3); povijest patrističke i srednjovjekovne filozofije (3); te 32 sata predavanja iz filozofskih predmeta u II. godini: metafizika (3); filozofija svijeta (5); filozofija čovjeka (5); filozofija religije (2); filozofska teologija (4); opća etika (3); društvena etika (3); povijest moderne filozofije (4); povijest suvremene filozofije (3). Uz to studenti su dužni pohađati i 3 izborna predmeta od kojih jedan može biti iz latinskog ili grčkog jezika, te proseminar u jednom i seminar u tri semestra, te u prvoj godini napisati rad od 15 stranica.

Za objašnjenje ovako opširnog studija treba istaknuti da studij završava diplomom iz filozofije (*Baccellierato in filosofia*).

Oni koji su završili neki drugi visokoškolski studij u trajanju od najmanje tri godine, mogu steći ekvivalenciju za upis na teološki studij, s time da su obavezni upisati i položiti sljedeće filozofske predmete: filozofija spoznaje, filozofska teologija; opća etika; društvena etika, te interdisciplinarni tečaj filozofije (6 sati).

---

²⁷ Prema Pontificia Università Gregoriana, *Ordo anni academici 2000-2001*, PUG. Roma 2000 (Facoltà di filosofia, I ciclo; Facoltà di Teologia, I ciclo), str. 94-99. Imena kolegija su prevedena na hrvatski radi lakše usporedbe. Usp. također i internet adresu: www.unigre.it/pug/facolta/teologia/

Teološki dodiplomski studij podijeljen je na tri godine. Prva godina ima naslov: *Krist punina objave*, druga *Crkva sakrament Krista* i treća *čovjek u Kristu*. Cjelokupni studij obuhvaća, po grupama, sljedeće obvezatne kolegije:

U grupi **Svetog pisma**: opći uvod u NZ i Sinoptici (4); egzegeza: Zakon i rani proroci (4); egzegeza: proroci i apokaliptika (3); egzegeza: mudrosna književnost (3); egzegeza: Corpus paulinum (4); egzegeza. Corpus Ionneum (4).

U grupi **temelnog bogoslovlja**: objava i njeno prenošenje u Crkvi (4); vjerodostojnost kršćanske objave (4); Crkva Kristova: objava i ustanova (2,5); Crkva Kristova: učiteljstvo i vlastitosti (2,5); pravo u otajstvu Crkve (4);

U grupi **dogmatskog bogoslovlja**: objavljeni Bog (4); kristologija i soteriologija (4); mariologija (2); protologija (3); eshatologija (2); teološka antropologija (čovjek u Kristu) (3); sakramenti inicijacije (3); sakramenti ozdravljenja i služenja (3);

U grupi **moralnog bogoslovlja** su: osnovna moralna teologija: nasljedovanje Krista (3); teološka etika i bioetika (3); Bogoštovne kreposti (3); pravednost, spolnost, komunikacije /odnosi/ (3).

U grupu **crkvene povijesti** su svrstani: uvod u patrologiju i kršćansku arheologiju (2); povijest Crkve: stari i srednji vijek (3); povijest Crkve: katolička reforma i protestantizam (2); povijest Crkve: moderna i suvremena (2);

Uz ove predmete obvezatni su: osnove kršćanske liturgije (3) i pastoralna teologija (3), te grčki jezik I i II (po 3).

Iz svega navedenog možemo primijetiti:

- **Seminari** su obvezatni na način da student u prvoj godini upisuje propedeutički seminar, u drugoj egzegetski seminar (iz Svetoga pisma), a u trećoj sistematski seminar (tj. iz sustavne teologije).

- **Izborni predmeti** se upisuju u II. i III. godini, i to u svakom semestru po jedan izborni predmet.

- **Jezici** koje su studenti dužni položiti su *grčki I* i *grčki II*, dok se poznavanje *latinskog jezika* pretpostavlja, i pro-

vjerava ispitom prigodom upisa. Tko ne zna latinski, dužan ga je polagati nakon što je odslušao najmanje 50 lekcija. *Hebrejski jezik* je stavljen među izborne predmete. *Živi jezici* su također pretpostavka teološkog studija, a predavanja svih obvezatnih predmeta su na talijanskome, dok se neki izborni predmeti mogu slušati i na drugim jezicima.

- **Broj predmeta** je prosječno pet glavnih predmeta u semestru, uz koje dolaze još jezici, izborni predmeti i seminari.

- **Broj tjednih sati** se kreće između 18 i 20, te u tri godine treba **položiti oko 35 ispita te odraditi 3 seminara**.

- U Redu studija objašnjeno je kako je broj kredita (prema ECTS-u) na dodiplomskom teološkom studiju jednak broju tjednih sati. Razrađen je i računalni sustav prijave ispita i obavljanja drugih formalnosti.

Po završetku dodiplomskog studija teološki fakultet omogućuje pohađanje takozvane **pastoralne godine** koja u dva semestra predviđa 24 kredita predavanja, te osim toga završni pismeni rad (oko 30 stranica) o nekoj teološko-pastoralnoj temi. Predavanja se mogu izabrati i između poslijediplomskih kolegija, ali iz područja koja su povezana uz ministerijalno djelovanje u Crkvi.

4.2. *Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Tübingenu*²⁸

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Tübingenu, otkako je 1817. godine utemeljen, svakako je jedno od najpoznatijih katoličkih teoloških učilišta u svijetu. Ponosi se svojom tradicijom, znanstvenim dosegnućima i velikim bojem iznimno značajnih profesora. Za tübingensko učilište veže se primjerice razvoj povijesne kritike, sustavne spekulativne teološke misli, kao i nastojanja oko sinteze

---

²⁸ Program je prenesen prema Eberhard Karls Universität Tübingen, Katholisch-Theologische Fakultät, *Studienplan der Katholisch-theologischen Fakultät Tübingen für Diplomtheologen/-innen und Priesteramtskandidaten*, Uni-Tübingen, 2003. Usp. Internet-stranice: www.uni-tuebingen.de/kath-theologie/studium

filozofske i teološke misli. Uz to, ovaj fakultet je bio i ostao jedno od najznačajnijih mjesta za katoličko-evangelički teološki dijalog, budući da je u sastavu istog sveučilišta i Evangelički teološki fakultet. U novije vrijeme mnoge inicijative su okrenute teološkom dijalogu s kršćanskim istokom, kao i dubljem razumijevanju nekršćanskih religija.

Dodiplomski studij teologije (*Das Fach Theologie*) traje 8 semestara, te sadrži filozofski dio, te obvezne jezike. **Jezici** se smatraju nužnima za teološki studij. Tako je predviđen ispit iz *hebrejskog jezika* (4 sata); *biblijskoga grčkog jezika* (4 + 3 sata) te *latinskog jezika* (pretpostavlja se 3 semestra po 4 sata u školi prije upisa na fakultet, te ispit iz 2 sata na samom fakultetu). Fakultet čak predviđa da se uzme poseban semestar samo za studiranje jezika, koji se onda tretira kao redoviti dio studija. Sam studij se održava na 11 katedri.

Kao **filozofski dio**, odnosno podloga za teološki studij obvezno je upisati 12 sati, i to iz sljedećih filozofskih kolegija: *uvod u povijest filozofije* (s naglaskom na antičku i srednjovjekovnu filozofiju); *temeljna pitanja filozofske etike i antropologije*; *uvod u probleme filozofske hermeneutike, spoznaje i znanosti*; *metafizika i/ili filozofija religije*. Uz to obvezan je i jedan *seminar iz filozofije* koji se može kombinirati sa seminarom iz teološke etike.

S **Katedre crkvene povijesti** predviđeno je 15 sati, koji obuhvaćaju *povijest Crkve u starom vijeku* (razdoblje općih sabora; razvoj života Crkve, sakramenata i službi, nastanak i razvoj otačke teologije); *povijest Crkve u srednjem i novom vijeku* (rani i visoki srednji vijek; reforma; od Tridenta do 'Reichskirche'; XIX i XX st.). Kao izborni predmet predviđena je *kršćanska arheologija*, a i ovdje je obvezan *seminar iz crkvene povijesti*.

Na **Katedri liturgike** student je dužan upisati 6 sati, a katedra obuhvaća kolegije: *kršćanska inicijacija*; *crkvena godina i molitva časova*; *euharistija* i jedan kolegij koji obuhvaća *ređenja, pokoru, bolesničko pomazanje i sprovod*.

Osim *općeg uvoda u Sveto pismo* (8 sati) **Katedra Svetog pisma Starog zavjeta** predviđa još 10 sati, a

obuhvaća: *povijest Izraela I.*, i *povijest Izraela II.*, *uvod u Stari zavjet*; *uvod u egzegetske metode*; *egzegezu Starog zavjeta* (Petoknjžje, proročke i mudrosne knjige). Obvezan je i *seminar iz Starog zavjeta*, koji može biti i interdisciplinaran s Novim zavjetom.

I ***katedra Svetog pisma Novog zavjeta*** predviđa je 10 sati iz: *sinoptički korpus*; *ivanovski korpus*; *poslanice* (Corpus Paulinum; katoličke poslanice). I ovdje je obvezan *seminar*, koji može biti interdisciplinaran sa Starim zavjetom.

Katedra dogmatike obuhvaća devet kolegija, od kojih student mora odslušati i položiti najmanje šest (18 sati). Tu su: *temelji dogmatike*; *nauk o Bogu*; *nauk o stvaranju*; *kristologija i soteriologija*; *pneumatologija i milost*; *ekleziologija*; *opća sakramentologija*; *posebna sakramentologija*; *eshatologija*; što se tiče *mariologije*, ona se tretira kao izborni predmet, a dijelom je uključena u već navedene. I ovdje je obvezan *seminar*, koji se kombinira s Katedrom fundamentalne teologije.

Katedra temeljnog bogoslovlja, s koje treba upisati najmanje 9 sati, sadrži četiri kolegija: *temeljna pitanja religije* (utemeljenje i kritika religije); *objava*; *Crkva*; *teološka spoznaja*. Kako je već spomenuto, obvezni *seminar* se kombinira s dogmatikom.

Katedra teološke etike obuhvaća: *temelji teološke etike* i *specijalna teološka etika* (bioetika; etika ljudskih odnosa; etika u sekularnom dobu; oblici duhovnog života), te područje društvene etike s kolegijima: *temelji društvene etike* i *specijalna društvena etika* (politička etika; rad, ekonomija i okoliš, kultura, obitelj i socijalna antropologija). Obvezni *seminar* iz područja teološke etike može se kombinirati s onim iz filozofije. S ovog područja treba imati 15 sati.

Katedra crkvenog prava obuhvaća četiri kolegija (10 sati): *osnove crkvenog prava*; *temeljno pravo Latinske crkve*; *pravo i sakramenti* (osobito ženidba); *odnos Crkve i države*. I ovdje je obvezan *seminar* koji se može kombinirati s onim iz praktične teologije.

Katedra praktične teologije ima dva dijela. Prvi se odnosi na pastoralnu teologiju (traži se 6 sati) i obuhvaća *osnove praktične teologije; Crkva u zajednici* (župni pastoral, pastoral zajednice) i *služenje Crkve ljudima* (ostali vidovi pastoralnog djelovanja). Drugi dio je religiozna pedagogika, kerigmatika i crkveni rad s odraslima, (i ovdje je potrebno 6 sati) a obuhvaća *pedagogiku* (s teorijom kateheze i kerigme), *didaktiku vjeronauka* i *osnove crkvenog rada s mladima i odraslima*. Obvezni seminar se može kombinirati s onim iz katedre crkvenog prava a *propovjedništvo* je kao predmet obvezan za buduće svećenike.

Ono što nam osobito upada u oči kod Reda studija u Tübingenu, svakako je:

- skromni broj sati iz filozofije;
- inzistiranje na hebrejskom, grčkom i latinskom jeziku kao uvjetu za teološki studij;
- relativno skromni broj sati iz katehetskih predmeta;
- studij sadrži veliki broj (5) obvezatnih seminara, takozvanih *Hauptseminare*, koji osposobljuju studente za samostalan teološki rad;
- prosječni broj sati u tjednu je oko 19, dok je ukupni broj ispita oko 46.

Diplomski ispit se obavlja u dva dijela, pismeni i usmeni. Za pismeni rad predviđeno je "obrazloženje izabrane teme", te obrana zvršenog diplomskog rada.

Moglo bi se stoga zaključiti da je ovaj tip studija više usmjeren na znanstvenu negoli na pastoralno-katehetsku izobrazbu studenata. I ovo učilište nalazi se u procesu preuređenja teološkog studija, prema ECTS-standardima.

4.3. Teološki fakultet Katoličkog sveučilišta u Leuvenu/Louvainu²⁹

Teološki fakultet Katoličkog sveučilišta u Leuvenu (Belgija), sigurno jedan od najpoznatijih i najstarijih u Katoličkoj crkvi, budući da je osnovan 1432. godine. Uz njega se nalazio i nadaleko poznati *Collegium Trilingue*, utemeljen 1519. godine za proučavanje hebrejskoga, grčkoga i latinskog jezika, na kojem je djelovao i Erazmo Roterdamski. Od 1969. godine na Katoličkom sveučilištu u Leuvenu postoje dva teološka učilišta: *Faculté da Théologie de langue française*, i *Faculteit Godgeelerdheid*, na kojemu se nastava odvija ne samo na flamanskom nego i na engleskom jeziku.

Ako dobro pogledamo dodiplomski teološki studij, vidjet ćemo da je već organiziran po ECTS-sustavu, s oznakama važnosti kolegija i koeficijenta opterećenja studenata (=krediti) te satnicom u semestru.

Teološki studij kojim se postiže diploma iz teologije (*Sacrae Theologiae Baccalaureus*) traje 3 godine, ali mu prethodi dvogodišnji studij filozofije ili alternativnih disciplina. Ekvivalenciju utvrđuje Teološki fakultet. Međutim, najavljeno je da će u teološkom studiju doći do promjena, koje će studentima omogućiti veću fleksibilnost u izboru studija. Već je započeto (a 2007. godine treba biti na svim razinama provedeno) usklađivanje dosadašnjeg dodiplomskog teološkog studija sa drugim studijima. To znači da se nakon prve dvije godine postiže stupanj *bachelor of theology*, a nakon treće godine *master of theology*. Ta je treća godina ujedno i prva godina postdiplomskog studija za licencijat, a druga godina poslijediplomskog studija ujedno može biti i prva godina doktoranskog studija.

---

²⁹ Usp. *Katolieke Universiteit Leuven, Faculty of Theology, Programme in Theology and Religious Studies, (Master of Divinity, Bachelor's Programme of Study)*, Leuven, 2003. Vidi internet stranice www.kuleuven.ac.be

Kao pretpostavka dodiplomskog teološkog studija predviđen je **studij filozofije ili humanističkih znanosti**, koji treba svakako sadržavati i sljedeće programe: *povijesni uvod u filozofiju (4 kredita / 3 sata tjedno)*; *filozofiju bitka (4/3)*; *filozofiju XX st (4/2)*; *antropologiju religije (4/2)* i *psihologiju religije (4/2)*. Uz te potrebno je imati položeno još najmanje 5 predmeta s područja filozofije, dakle ukupno 10 predmeta.

Za studente koji započinju teološki studij dolazeći s nekog drugog studija, odnosno s nekog necrkvenog učilišta, predviđen je opširni propedeutski *uvod u teologiju* (14 kredita / 10 sati). Teološki studij je strukturiran tako da svaki od 6 semestara ima po 30 kredita (=ukupno 180 kredita), a sadrži filozofski dio, teološki dio (dogmatika i fundamentalna teologija, teološka etika, povijest Crkve i teologije, pastoralna teologija), studij religija, kanonsko pravo i jezike.

Obvezatna teološka formacija sastoji se od studija **Svetog pisma**: egzegeza SZ i NZ: pentateuh / sinoptici (6/4); egzegeza SZ i NZ: Proroci / Pavao (6/4); egzegeza SZ i NZ: psalmi i mudrost/Ivan (6/4).

Iz **dogmatike i temeljnog bogoslovlja** obvezatno je: stvaranje, Crkva i povijest spasenja (6/4); kristologija i Trojstvo (6/4); vjera i objava (6/4).

Teološka etika sadrži obvezatne kolegije: kršćanska etika (6/4); spolni i bračni moral (6/4); kršćanska politička i socijalna etika (6/4). Ovdje se može ubrojiti i kolegij duhovnost i mistika (3/2).

Povijest Crkve i teologije podijeljena je u tri dijela: stari vijek (6/4); srednji i moderni vijek (6/4); suvremeno doba (6/4).

Pastoralna teologija sadrži obvezatne kolegije: liturgika i sakramentologija (6/4); pastoralna teologija (6/4); katehetika (6/4).

Iz područja **kanonskog prava** predviđena su dva tečaja od kojih je jedan uvijek: temelji kanonskog prava (4/3), a drugi se može izabrati između: ženidbeno crkveno pravo (4/3); opće norme kanonskog prava (4/2) i teologija

kanonskog prava (4/2), ili između nekih tečajeva na fakultetu kanonskog prava.

Iz **studija religija** mora se izabrati najmanje dva od ponuđenih: Uvod u studij religija (4/2); uvod u svjetske religije (4/2); uvod u islam (4/2); holokaust i studij genocida (4/2).

Među **izbornim predmetima** nalaze se klasični i moderni jezici, kanonsko pravo i filozofija, od kojih su studenti dužni izabrati najmanje jedan klasični jezik i jedan kolegij iz kanonskog prava u prvoj, drugoj i trećoj godini teološkog studija. Uz to se pretpostavlja položen *klasični latinski jezik* u prethodnom školovanju.

Od **jezika** su ponuđeni: hebrejski jezik (4/2); biblijski grčki jezik (4/2); kršćanski latinski jezik (4/2), kao i živi jezici. Predloženi su i viši stupnjevi svih ovih jezika, i to za one koji žele nastaviti poslijediplomski studij.

Od **seminara** student je u dodiplomskom studiju obvezan upisati seminar u drugoj i trećoj godini, s time da seminari moraju biti iz različitih područja.

Diplomski rad mora biti iz područja različitog od upisanih seminara, te obuhvatiti najmanje 25 stranica (10-15.000 riječi).

Zaključimo s nekoliko važnih potankosti:

- Struktura studija nije podijeljena po katedrama, nego po područjima, pa obuhvaća: prethodni *filozofski ili humanistički studij*; *teologiju* sa svojim glavnim područjima, *studij religija, jezike, kanonsko pravo*.
- Uočljiv je naglasak na *povijesti Crkve i teologije*, te poticanje *studija religija*, kao i važnost poznavanja *biblijskih jezika*.
- Filozofski dio je sveden na relativno malu mjeru, a uz to ga je moguće većim dijelom nadomjestiti disciplinama iz humanističkih studija.
- Biblijski i dogmatsko-teološki studij zamišljen je s velikim mogućnostima izbora predmeta prema vlastitim preferencijama.

- Obvezatni studij crkvenog prava je minimalan.
- Diplomski rad, koji je u dosadašnjem studiju bio jasno predviđen, čini se da će nestati, jer se u najnovijoj verziji predstavljanja studija³⁰ više ne spominje.
- Broj ispita na dodiplomskom teološkom studiju u Leuvenu kreće se oko 35, čemu treba pridodati i najmanje 12 ispita iz prvoga dvogodišta, pa tako ukupni broj dolazi na oko 47.
- Prosječni broj sati predavanja i seminara tjedno kreće se oko 19.

4.4. *Teološki fakultet Sveučilišta Notre Dame* u Indiani, u SAD-u

Katoličko sveučilište Notre Dame u američkoj saveznoj državi Indiani, blizu gradića South Bend, utemeljeno je 1842. godine danas broji blizu 10.000 studenata. Utemeljio ga je o. Edward Sorin, redovnik Kongregacije Svetoga Križa, koja ga i danas vodi. Od početka slijedi "ratio studiorum" Isusovačkog sveučilišta u St. Louisu, stavljajući naglasak na humanističke studije, umjetnost, filozofiju i jezike, a krajem XIX. stoljeća program već obuhvaća i fiziku, geologiju i tehničke znanosti. Godine 1968. uređen je teološki studij na **Department of Theology**³¹ (što odgovara bogoslovnom fakultetu). Studij je strukturiran tako da omogućuje veliku fleksibilnost u izobrazbi za nekoliko zvanja, u kojima je potrebno poznavanje i teoloških disciplina.

Specifični teološki studij, koji nas ovdje zanima, ima dvije varijante. Jedan je program predviđen za kandidate za svećeništvo u Katoličkoj crkvi, a drugi za studente teologije – laike. Svećenički kandidati postižu zvanje *master of divinity*, a ostali *master of divinity studies*. I ovdje je studij organiziran na način kredita, odnosno kroz bodovanje pojedinih kolegija.

---

³⁰ Usp. *Canonical degrees, Sacrae Theologiae baccalaureus*, na www.theo.kuleuven.ac.be/en/Ocanonical.htm

³¹ Usp. University of Notre Dame. Department of Theology. *Master's Program. Master of Divinity*, Notre Dame, Indiana, 2002. Usp. internet stranice: www.nd.edu/~mdiv/

Teološki studij prema programu *Master of Divinity* traje 6 semestara. Prethodno je potrebno završiti niži stupanj (*bachelor's degree*). Taj studij treba sadržavati najmanje 18 kredita iz filozofije, te 12 kredita s područja teologije ili religioznih studija.

Filozofski dio sadrži: antička filozofija; srednjovjekovna filozofija; suvremena evropska filozofija; moderna filozofija, epistemologija; etika, logika; metafizika. Ponuđene su i: filozofija jezika; filozofija mišljenja; filozofija religije; filozofija matematike; filozofija znanosti.

Teološki studij predviđa da student ima najmanje 83 sata u 6 semestara (što međutim predstavlja veći broj kredita). Predviđeni raspored obvezatnih sati po područjima je sljedeći: Sveto pismo (12 sati); povijest Crkve i teologije (6); sustavna teologija (15); kršćanska etika (6); liturgija (6); kanonsko pravo (3); odgojne znanosti (10); pastoralna teologija (14); izborni predmeti (9); seminari (2).

Završni ispit, u trajanju od 60 minuta sastoji se od tri do pet pitanja; cilj mu je provjera usvojenog znanja općenito te na izabranom području, kao i sposobnost kreativnog i sintetičkog mišljenja.

Uočljiva je velika sloboda ostavljena studentu u kreiranju studija te naglasak na pastoralnoj teologiji i odgojnim znanostima. Začuđuje kako je malo prostora dano kršćanskoj etici (moral) i sustavnoj teologiji (temeljno i dogmatsko bogoslovlje), a puno bolje nije prošlo ni Sveto pismo.

Prema Redu studija broj ispita u teološkom trogodištu kreće se do 30, dok je broj tjednih sati u prosjeku oko 16.

Za studente koji, na primjer, žele biti profesori vjeronauka, predviđen je, nakon prvog (dvogodišnjeg) stupnja, studij kojim se stječe zvanje *the master of theological studies*, a on je zamišljen kao neka vrsta specifično usmjerenoga teološkog studija, već prema izboru samog studenta. Student može svoj studij usmjeriti specifičnom području koje ga zanima, a ponuđeno je pet takvih područja: *Sveto pismo, povijest kršćanstva, sustavna teologija, moralna teologija i liturgija*. Taj studij traje dvije godine i predviđa najmanje 48 kredita, a treba sadržavati najmanje 6 kredita iz područja Svetog pisma, 6 iz povijesti kršćanstva; 3 iz sus-

tavne teologije, 3 iz moralne teologije i 3 iz liturgike. Međutim, student je dužan pohađati još 15 krediti-ta s područja koje je upisao kao svoje preferencijalno područje (*area of concentration*), a to može biti Sveto pismo, povijest, dogmatika, moralka ili liturgika. Osim navedenog od studenta se traži da položi ispit iz dva strana jezika (redovito njemački i francuski). Kvalifikacija koja se dobiva ovim studijem ekvivalentna je stupnju magisterija (licencijata).

Sveučilište Notre Dame nudi, također, i teološki studij, kao i edukacijski program putem interneta (tzv. STEP program).

4. 5. Sličnosti i razlike

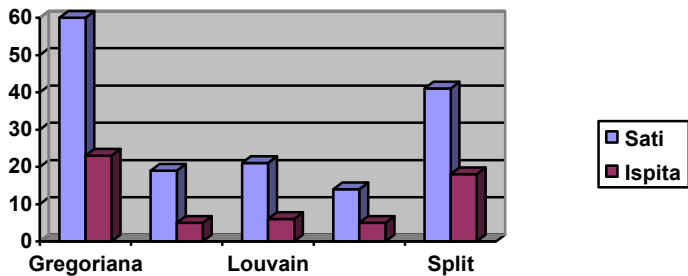
Govoreći o sličnosti i razlikama u teološkom studiju,³² možemo se poslužiti s nekoliko grafičkih prikaza. Da bi prikazi bili ispravno protumačeni, valja napomenuti da je teško uspoređivati različito organizirane tipove studija, kao što je na primjer onaj na Department of Theology Sveučilišta Notre Dame u SAD-u i onaj Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Tübingenu. Stoga smo izabrali najosnovnije elemente koji mogu sintetički izraziti prisutne varijacije.

Red studija na KBF-u u Splitu, u svojoj strukturi i organizaciji, što u ovim usporedbama treba uzeti u obzir, slijedi onaj tip teološkog studija u kojemu je značajan ne samo znanstveni pristup nego i priprava za pastoral, pa stoga sadrži više elemenata s područja pastoralne teologije, katehetike i praktičnih disciplina. Pogledajmo dakle usporedbe:

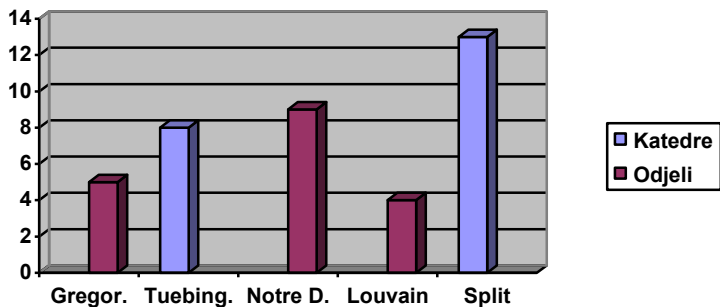
---

³² Bilo bi zgodno ovim usporedbama dodati i pokoju riječ na temelju uvida u teološki studij u Pravoslavnoj crkvi. Dodiplomski teološki studij nije do sada bio uvjet za prezbiterско ređenje, ali se sve više preporuča i dijelom prakticira. Za strukturu teološkog studija u Grčkoj pravoslavnoj crkvi, na Teološkom fakultetu u Ateni, usp. Yannis Spiteris, *La teologia ortodossa neo-greca*, EDB, Bologna 1992., str. 89-106. Osobito je zanimljivo teološko područje "Simbolica" (radi se o teološkoj i liturgijskoj tradiciji, te uređenju Crkve) na kojemu pravoslavna teologija puno inzistira. Za program teološkog studija na Bogoslovskom fakultetu Srpske pravoslavne crkve vidi www.bfspc.bg.ac.yu/predmeti.htm

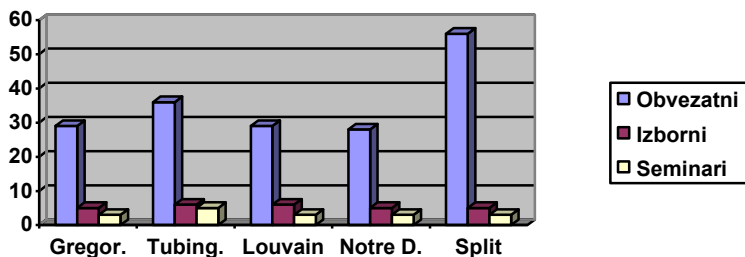
1) Broj predmeta i ispita iz filozofije (na Gregoriana se stječe diploma iz filozofije)

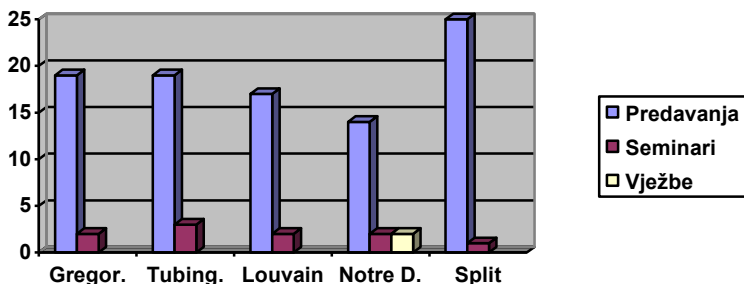
2) Broj katedri / odjela na Teološkom fakultetu

3) Proj teoloških predmeta na dodiplomskom teološkom studiju:

4) Broj sati tjedno: predavanja, seminari i vježbe

5. PRIJEDLOZI ZA MOGUĆU REFORMU

Nakon svega iznesenog zaključiti nam je da je naš red teološkog studija, kako je sada složen, nužno potreban reforme.

5.1. Motivi prijedloga moguće reforme

Budući da je Red studija na KBF-u u Splitu iznimno usitnjen, to je dovelo do prevelikog broja sati predavanja, kao i do golemog broja ispita. To ne mora uvijek biti negativno, jer koji put može biti i od pomoći studentima, da pod manjim opterećenjem polažu ispite. Pitanje je, međutim, je li to i takvo opravdanje dovoljno.

Ostaje, naime, problem razmrvljenosti studija, gdje se jedna materija cjepka u nekoliko različitih predmeta, kao i opterećujuće ponavljanje iste građe u nekoliko predmeta, pa i u nekoliko različitih disciplina. Da se to izbjegne potrebno je, po mojem mišljenju, što skorije *okrupnjivanje kolegija, smanjenje broja predmeta i broja ispita, te smanjenje broja sati predavanja.*

Izborni predmeti poseban su izazov budući da baš oni omogućuju veću fleksibilnost samog sustava studiranja u skladu s interesom pojedinih studenata. Veći dio predmeta koji bi u okrupnjivanju ispali iz obvezatnog dijela mogao bi se prebaciti u izborne predmete.

Seminari su potrebni, te bi ih trebalo biti više, odnosno barem još jedan u V. godini FTS-a (razmjerno tome broj seminara bi trebao biti povećan i na TKS-u).

Biblijski jezici (hebrejski i biblijski grčki) su neophodni, a uz njih bi ponovno trebalo uvesti studij živih jezika, i to ponajprije engleskog, barem kao izbornog predmeta.

Posuremenjenje metode studiranja zahtijeva izgradnju prikladnih prostora, kompletnu informatizaciju, veću angažiranost studenata u samim kolegijima kroz vlastite prinose, diskusije i općenito življi pristup obrađivanoj problematici. Didaktička sredstva i metode trebaju voditi prema suvremenim načinima i mogućnostima obogaćivanja studija.

Tek kad se sve to obavi, dosegnut će se razina koja omogućuje ozbiljnije proširenje suradnje kako unutar same sveučilišne zajednice, tako i s drugim bogoslovnim učilištima u našoj domovini i u drugim zemljama.

Red studija, njegovo oblikovanje i izvedba zasigurno dobrim dijelom ovise i o broju studenata. O tome redovito ovisi i visina materijalnih sredstava kojima učilište može raspolagati da bi osuvremenilo metode studiranja. Ipak, novac i materijalna sredstva ne bi smjeli biti odlučujuća prepreka u nastojanju oko poboljšanja teološkog studija.

Uza sve rečeno, budući da teološki studij ne može biti odvojen od «upoznavanja Boga i evangelizacijskog izlaganja istina vjere» (Ivan Pavao II.), u njega treba integralno uključiti i elemente kršćanskog iskustva i praktičnog življenja vjere. To znači da na teološkom fakultetu, uz sam

stručni studij, mora biti mjesta eklezijalnom, liturgijskom i sakramentalnom zajedništvu, djelotvornoj ljubavi te osobnoj i zajedničkoj molitvi. Bez toga bi teološki studij mogao postati siroče, jer što vrijedi samo studiranje ako ono ne dovodi do nastojanja oko susreta s Bogom i odgovornog prepoznavanja vlastitog poslanja u evangelizaciji svijeta? Posljedično, to je zahtjev duhovne skrbi za studente teologije.

5.2. Prijedlog preoblikovanja filozofsko-teološkog studija (FTS)

Usuđujem se, na kraju, podastrijeti prijedlog mogućeg izgleda filozofsko-teološkog studija na KBF-u u Splitu, vodeći računa o tome da će nastaviti supostojati filozofsko-teološki i teološko katehetski studij. Ovaj prijedlog polazi od zahtjeva uređenja studija prema ECTS-u, što ponajprije znači okrupnjivanje predmeta, te njihovo vrednovanje prema koeficijentu opterećenosti.³³ Okrupnjivanje se ujedno odnosi i na katedre, a ne samo na predmete. U zgradama su broj bodova (koeficijent opterećenosti) i broj sati tjedno u jednom semestru. To pak ne znači da predmeti moraju biti jednosemestralni, nego znači da imaju samo jedan ispit i jednu ocjenu. Evo, dakle, prijedloga:

1) Katedra filozofije

- Uvod u filozofiju (5/3)
- Povijest filozofije (12/10)
- Ontologija (4/2)
- Filozofska antropologija (4/2)
- Etika (4/2)
- Kozmologija (5/3)
- Teodiceja (5/3)
- Opća psihologija (6/4)
- Psihologija religije (5/3)

2) Katedra Svetog pisma

---

³³ To znači da po strani ostavljamo zahtjeve druge vrste, kao što je potreba da se zadrže radna mjesta ili da se sačuva određeni vid pariteta, na kojem inzistira Statut KBF-a u Splitu.

- Opći uvod u Sveto pismo (6/4)
- Stari zavjet: Zakon i rani proroci (6/4)
- Stari zavjet: kasni proroci i mudrosna književnost (6/4)
- Novi zavjet: sinoptici (6/4)
- Novi zavjet: Pavao (6/4)
- Novi zavjet: Ivan (5/3)
- Novi zavjet: katoličke poslanice (5/3)

3) Katedra fundamentalnog i dogmatskog bogoslovlja

- Teološka epistemologija (3/2)
- Kršćanska objava (6/4)
- Crkva Kristova (6/4)
- Otajstvo trojedinog Boga (6/4)
- Kristologija (6/4)
- Teološka antropologija (8/6)
- Sakramenti (8/6)
- Ekumenska teologija (4/3)

4) Katedra crkvene povijesti i povijesti kršćanskog nauka

- Opća povijest Crkve (8/6)
- Povijest Crkve u Hrvata (8/6)
- Patrologija i istočno bogoslovlje (8/6)

5) Katedra moralnog bogoslovlja

- Osnovno moralno bogoslovlje (8/6)
- Moralno bogoslovlje: kreposti (6/4)
- Spolni, bračni i bioetički moral (6/4)
- Društveni nauk Crkve (8/6)

6) Katedra liturgike

- Teologija liturgije (5/3)
- Liturgija sakramenata (5/3)
- Crkvena glazba (4/2)

7) Katedra crkvenoga prava

- Uvod u kanonsko pravo (4/3)
- Posvetiteljska služba Crkve (6/4)
- Vremenita dobra, kazne i postupci (4/3)

8) Katedra pastoralna i katehetike

- Pastoralna teologija (5/3)
- Pastoral župne zajednice (6/4)
- Katehetika (5/3)
- Religiozna pedagogija (5/3)
- Dobna kateheza (8/6)

Ovako bismo imali 43 *obvezatna predmeta*, uz koje bi bilo nužno imati još barem 5 *izbornih predmeta*, 3 *seminara* te *jezike* (2) tako da bismo sve zaokružili na 53 ispita/ocjena, što smatram još uvijek visokim brojem, ali u sadašnjoj situaciji donekle podnošljivim.

Konkretno, to znači da bi semestarski prosjek iznosio 30 kredita (koliko je predviđeno prema ECTS-u), a tjedni prosjek predavanja, seminara i vježbi 19 sati.

Ovakav program studija pretpostavlja, također, bogatu ponudu izbornih predmeta i seminara. Uz to, otprilike polovica predmeta mogli bi, sadržajem i obujmom, biti zajednički za filozofsko-teološki i teološko-katehetski studij.

Diplomski rad bi svakako trebalo zadržati u dosadašnjem obliku, dok bi se sam "diplomski ispit" mogao redefinirati tako da se usmjeri izlaganju i razgovoru o diplomskom radu, kako bi se procijenila teološka kompetencija i zrelost diplomanta.

6. ZAKLJUČAK

Moguće je da su mnogi naši profesori i studenti teologije iznenađeni raznolikošću uređenja teološkog studija u različitim krajevima svijeta i u različitim crkvenim visokoškolskim institucijama. Uvid u svu tu raznolikost, siguran sam, predstavlja određeno obogaćenje za sve one koje teološki studij zanima.

Ovo što je ovdje izneseno može poslužiti tek kao uvod u sveukupnu problematiku uređenja filozofsko-teološkog i teološko-katehetskog dodiplomskog studija, te donekle i kao osnova za uređenje poslijediplomskog studija na našem fakultetu. Smatram da ipak i ovakav skroman uvid u red dodiplomskog teološkog studija na nekoliko renomiranih

teoloških učilišta širom svijeta, može biti dobar poticaj za promjene nabolje na našem KBF-u. Ovo je prigoda da se to učini, i to iz potrebe skorog predlaganja našeg *Reda studija* na konačno odobrenje Kongregaciji za katolički odgoj u Rimu, te nužnosti uređenja i usklađivanja reda studija prema normama ECTS sustava. Uvjeren sam da bismo, ako bismo se potrudili, taj posao mogli dobro obaviti na korist studenata i profesora, našeg Fakulteta i domovinske Crkve.

Na kraju možemo još samo poželjeti da se, potaknut ovim pristupom, na sličan način netko pozabavi i teološko-katehetskim studijem, te temom odnosa teološkog studija i drugih studija na sveučilištu.

Konačno, čini nam se prikladnim završiti ovo izlaganje riječima Wilhelma Guggenbergera: "Akademska teologija je dio znanstvenog diskursa i ne može se izvan njega očuvati kao ono što jest: časno misaono davanje računa o vjeri. Posebno područje filozofskih i društvenih znanosti, ali konačno i prirodnih znanosti, sa svoje se strane stvarno ne mogu odreći znanja o orijentaciji koje omogućuje zajedničko uređivanje mnogih pojedinačnih znanstvenih spoznaja. Teologija nudi takvo znanje orijentiranja. Teologija se također ne može odreći crkvene povezanosti. Bez nje ona ne gubi samo legitimirajući okvir već i bitan izvor spoznaja, svoje polje očuvanja i identitet. S druge strane, Crkva ne može opstati bez teologije. Jer, refleksija vlastite vjere i konfrontacija njezinih sadržaja s realnim činjenicama svijeta u kojem se mora očuvati, trebaju polje eksperimentalnog i slobodnog mišljenja, trebaju kompetenciju i izvjesnu infrastrukturu. Za Crkvu dakle, koja je otvorena prema svijetu, teologija, koja ostaje u živoj razmjeni s drugim znanostima, mora stvarno biti nužnost. Ta teologija živi u i iz konkretne Crkve."³⁴

Teologija, dakle, ne može bez Crkve, a Crkva ne može bez teologije. Zašto? Jer i Crkva i teologija svoj smisao, izvor i uvir nalaze u otajstvu Trojedinoga Boga, Stvoritelja, Otkupitelja i posvetitelja, Onoga kojemu neka je svaka čast i slava, sad i po sve vijeke vjekova.

---

³⁴ Wilhelm Guggenberger, "Između znanosti i Crkve. Napetost zadataka teoloških fakulteta", *Svesci*, 95./1999., str.81-82.